

Examenul unui nou început

„S-ar cuveni poate să ne întrebăm: dar ce spun textele? Căci dacă în problemele de teorie pură consultarea textelor e cele mai de multe ori lipsită de interes, nu e mai puțin adevărat că ea nu e niciodată inutilă, iar uneori e chiar indicată. Din ce am putea deduce bunăoară spiritul unei instituții legale, dacă nu din însăși legea care a creat-o și din lucrările ei preparatorii în general, raportate, și una și celelalte la circumstanțele sociale și politice, la tradiție, etc.? Și, în definitiv, fără a atribui legiuitorului anume convingeri sau preferințe teoretice, e oare posibil să ne închipuim că el n'a avut totuși un mod al său propriu de a privi și înțelege lucrurile, o concepție a sa despre materia pe care a ordonat-o și că modul acesta de a privi lucrurile, concepția aceasta generală a lui nu s-a reflectat deloc în lucrarea pe care ne-a dat-o?” (E. Herovanu, *Teoria execuțiunii silite. Cercetări în domeniul problemelor ei fundamentale*, Ed. Librăriei R. Cioflec, București, 1942, pp. 81-82).

Dacă realitățile juridice, ce ne oferă actualmente un peisaj dezolant, indiferent de conjuncturile legislative, organizaționale, jurisdicționale ori academice care se succed cu un avânt demn de o cauză mai bună, par a contura un tablou nu cu mult diferit față de cel evocat *illo tempore* de profesorul Eugen Herovanu, ne simțim datori a face un examen minuțios, cu simț juridic, cu inteligență și cu conștiință, dar mai ales cu răbdare, pe calea propriilor noastre cercetări, al conceptelor, interpretărilor, principiilor și sistemelor, asupra progresului sau regresului, pentru a dezvălui esența și profunzimea Dreptului. Este un rămășag pe care l-am pus cu cei care nu mai dădeau vreo șansă regăsirii, viziunii integratoare, coerenței și rațiunii: „un al doilea fenomen care a îndepărtat dreptul de știință a fost proliferarea forțată artificială și, de cele mai multe ori, nefondată a ramurilor de drept. Modul de organizare și desfășurare a practicii juridice a desăvârșit această nefericită operă. Juriștii practicieni, la fel cu profesorii, se specializează ajungând să cunoască, se presupune, în profunzime o singură ramură de drept, complet izolată de celelalte. Mai degrabă, ceea ce cunosc este legislația subsumată unei ramuri de drept, cel mai frecvent expresie a voluntarismului politic al nejuryștilor aflați, uneori prin capriciile sorții, în compunerea puterii legislative. Preocupările doctrinale lipsesc și, pe cale de consecință, lipsește din ce în ce mai mult suportul teoretic al prestației profesionale, ca să nu mai vorbim de absența viziunii globale asupra dreptului ca sistem unitar de ordonare a raporturilor sociale în ansamblul lor” (*Enciclopedia Juridică Română J-N, vol. IV*, Cuvânt înainte al coordonatorilor generali ai volumului, Ed. Universul Juridic, București, 2025, p. 20).

Lansându-ne, așadar, într-o expediție necesară și fecundă în căutarea adevărului, pentru ca dictonul *summum ius, summa iniuria* să nu-și mai găsească locul *in iurisprudencia iudiciorum*, iar formalismul să fie pus în slujba spiritului și rațiunii, am pornit în căutarea unei noi dimensiuni a interpretărilor teoretice pornind de la practica însuflețită și dinamică a Dreptului pe care teoria urmează să o reliefeze la nivelul normelor și instituțiilor. Așa se face că, la 70 de ani de existență, Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române se află în fața unui examen și a unei noi misiuni, aceea de identificare a unei altfel de măsuri a dreptului, mai rafinate și mai nuanțate, având ca repere științificitatea, unitatea, stabilitatea, armonia și echilibrul, prin instrumentarea acestei acțiuni în mod coordonat, credibil și articulat și, în orice caz, neutru, fundamentat în mod istoric juridic și tradițional. Dacă *jus* este *ars boni et aequi*, așa cum este scris în Digestele lui Iustinian, înseamnă că Dreptul se concretizează deplin pe terenul adevărului, adevăr care se măsoară în exiguitatea juriștilor, în special a cercetătorilor care, prin cunoaștere, înțelegere, perfecționare și bună-credință, pot materializa demersuri adecvate misiunii înalte asumate de spațiu al cercetării științifice juridice folositoare societății, coerentă și ordonată,

concretizată printr-o înlănțuire rațională de teorii, concepții și legături între diferitele ramuri de drept.

Și, pentru ca figura modestă care este în ultima vreme imputată Institutului de Cercetări Juridice să se estompeze și chiar să se transforme într-una roditoare întru măreția și fala de care acesta s-a bucurat în trecutul său istoric, printr-un efort creativ, Institutul, în principal prin cercetătorii săi, dar și cu contribuția câtorva colaboratori externi, care necondiționat și imediat ni s-au alăturat, oferim lumii juridice și academice un crâmpei de analize teoretico-practice asupra unor realități juridice de o actualitate covârșitoare plasată pe terenul întrepătrunderii spiritului juridic românesc cu cel european. Având ca nucleu libertatea cetățenilor, suveranitatea națiunilor și unitatea civilizației europene, lucrarea de față evidențiază dimensiunile și complexitatea fenomenului integrării juridice europene și măsura în care acesta se reflectă și își găsește adecvarea la gândirea juridică românească. Este un demers pe care Institutul îl dedică evaluării unui proces juridic complex și anumitor direcții de reflecție și acțiune pentru înțelegerea liniilor de evoluție juridică europeană în mod exact și acomodat spiritului și tradițiilor de gândire juridică românească, precum și pentru aplicarea unei drepte judecătorești în practică și teorie deopotrivă.

Cercetarea și conceptualizarea dreptului european continuă să reprezinte o provocare pentru doctrina și practica de până în prezent, cu atât mai mult cu cât contextul actual european poate fi asemuit unei lupte pentru drept în confruntarea dintre două opinii situate la poli opuse: dreptul Uniunii Europene nu are cum să prevaleze asupra celui național, respectiv dreptul Uniunii Europene are prioritate inclusiv față de Constituțiile naționale. În mijlocul acestei confruntări, proiectul european depinde acum mai mult ca oricând de răsfrângerea în teoria și practica dreptului a corespondenței dintre identitatea națională și cea europeană, iar, în ambientul jurisdicțional actual, un rol covârșitor îl are invocarea practicii Curții Europene a Drepturilor Omului sau a Curții de Justiție a Uniunii Europene, drept călăuze de autoritate transnațională. Pe acest fond, lucrarea de față este de natură să genereze un dialog, sper, productiv și fertil din punct de vedere intelectual. Departate de a reprezenta un demers complet raportat la dimensiunile problematicilor posibil de abordat în angrenajul proiectului european pus în necesară interdependență cu cel național și conștienți fiind de aceasta, volumul de față, organizat în tradiționala dihotomie a dreptului în *ius publicum* și *ius privatum* la care se adaugă *ius europaeum*, abordează variate reprezentări ale relaționării dintre cele două planuri de gândire juridică, reprezentând un punct de plecare necesar pentru o expediție nouă în căutarea și înțelegerea adevărului. Valorificând experiența și specializarea fiecărui autor, lucrarea de față explorează diverse strategii europene, explică rațiunile ce stau la baza acestora, evoluțiile dreptului civil român din perspectiva transformărilor legislative și a influențelor externe, implicațiile privind punerea în aplicare a unor concepte noi și cuprinde reflecții asupra dinamicii identității constituționale a României în context european, asupra proporționalității în ambientul dreptului european, asupra necesității și utilității adoptării Codului de procedură administrativă din perspectiva derulării procesului de continuă integrare în Uniunea Europeană, dar și în privința drumului de armonizare a legislației penale cu reglementările la nivel european. Se subliniază importanța echilibrului juridic dintre identitatea națională și influențele globalizării, precum și noile provocări aduse de digitalizare și de inevitabila și tot mai accentuată intruziune a inteligenței artificiale în domeniul juridic. Volumul se bucură de prezența în paginile sale a expertizei practice a unuia dintre judecătorii României la instanțele europene, prin evaluarea trimiterilor preliminare la Curtea de Justiție a Uniunii Europene în paradigma contribuției gândirii juridice românești la proiectul european, dar și de alte abordări ale modului în care a fost receptat fenomenul legislativ european în România. Cititorii vor găsi și o

explicație a programului „constantelor dreptului”, program fondator al Institutului de Cercetări Juridice, inițiat în 1956 și dezvoltat sistematic după 1964, în contextul dezbaterilor europene consacrate „crizei dreptului roman” și rolului științei dreptului în contextul postbelic european, urmărind argumentarea unei perspective realiste de „actualizare” a acestui program în contextul european contemporan.

Îmi doresc ca acest volum să fie util cititorilor săi, profesioniști ai dreptului deja consacrați sau în curs de formare, care vor afla în paginile lui o serie de clarificări conceptuale, explicații concrete, principii și modalități de gândire, orientări adecvate în privința modului de înțelegere și aplicare pe plan național a reglementărilor europene, raționamente de urmat, dar și elemente de istorie și tradiție a spiritualității juridice românești, cu numeroase elemente de originalitate, cu abordări nebănuite și concluzii argumentate. Lucrarea conține reflecții autentice și oferă perspective științifice asupra dreptului și integrării unional-europene. Gândirea juridică românească are specificul ei, dar, în același timp, ea viețuiește și se amplifică în mod creator într-o ambianță europeană în care se transferă idei, practici și experiențe, ce finalmente trebuie evaluate din perspectivă constructivă și evolutivă, motiv pentru care sper ca acest volum, care reprezintă un pas mic, dar trag nădejde, cu o oarecare relevanță spre o schimbare de mentalități la nivelul comunității profesioniștilor dreptului cu privire la misiunea cercetării juridice să fie o probă în acest sens.

Cu atari gânduri vă invit la lectura acestei cărți, așteptând ca aceia care o vor face să simtă prinosul actualei echipe a Institutului de Cercetări Juridice, în actuala lui etapă de existență, la împlinirea a 70 de ani de prezență instituțională în peisajul culturii juridice românești, existență caracterizată de devotament pentru excelența intelectuală, de cercetări valoroase și de contribuții ale unor străluciți profesori și cercetători. Introducerea de față premerge, așadar, un volum inițiat și realizat de către colectivul prezent al Institutului, care printr-o strădanie de resuscitare a activității de cercetare juridică se pregătește spre a o aduce, pe cât posibil, la repere asemănătoare epocii în care personalități reprezentative pentru viața juridică românească, precum Traian Ionașcu, Mihail Eliescu, Yolanda Eminescu sau Vintilă Dongoroz au funcționat în cadrul Institutului. Obiectivul propus nu este facil de realizat, însă trebuie asumat cu curaj și responsabilitate, pentru recâștigarea locului, rolului și vizibilității Institutului de Cercetări Juridice în spațiul cercetării fundamentale și aplicative în domeniul dreptului, lucrarea de față fiind unul dintre primii pași de urmat pe acest drum. Dificultatea demersului asumat este cu atât mai mare cu cât conducerea și membrii Institutului au de demantelat prejudecăți, mentalități greșite ori rău intenționate, dorințe ascunse sau fățișe de distrugere, de slăbire ori de zădărniciere a obiectivelor propuse. Mizez, însă, și pe colaborarea și suportul profesioniștilor, ale oamenilor ce prețuiesc tradițiile, valoarea și cultura, singurele repere pe care se poate clădi un viitor durabil și solid. Institutul este, așadar, în fața examenului unui nou început, examen, pe care cu devotament, strădanie și pasiune, am credința că îl va promova și, chiar mai mult decât atât, își va împlini semnificativa lui misiune.

Per aspera ad astra!

Prof. univ. dr. Evelina OPRINA

Directorul Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu”

Drept privat

Contractul cu fracțiune de normă. O perspectivă de drept european al muncii

*Prof. univ. dr. Raluca DIMITRIU**

Rezumat: Directiva 97/81/CE constituie expresia strategiei europene în ceea ce privește lucrătorii cu timp parțial de muncă. Obiectivul ei este dual: pe de o parte de protecție a acestora împotriva discriminării, iar pe de altă parte de încurajare a încheierii acestei categorii de contracte. În cuprinsul lucrării vom vedea de ce s-a simțit o astfel de nevoie, ce anume au urmărit partenerii sociali prin adoptarea Acordului-cadru, ce s-a schimbat în Europa, după adoptarea acestuia și, în final, care sunt efectele acestuia în ceea ce privește România. Lucrarea cuprinde o analiză a jurisprudenței Curții de Justiție a Uniunii Europene, menită să descrie arhitectura barocă a interpretărilor fiecărei dispoziții a directivei. În lumina acestei analize, ne-am întrebat în final dacă transpunerea directivei în dreptul românesc este conformă și dacă nu cumva unele acte normative de dată recentă îndepărtează legislația națională de prioritățile partenerilor sociali europeni de acum aproape 20 de ani.

Cuvinte-cheie: contract de muncă; fracțiune de normă; drept european al muncii; jurisprudența europeană; munca pe timp parțial.

Abstract: Directive 97/81/EC embodies the European strategy concerning part-time workers. Its objectives are twofold: on the one hand, to protect these workers from discrimination, and on the other, to encourage the conclusion of this type of employment contract. In the paper, we examine why such a need arose, the aims pursued by the social partners in adopting the Framework Agreement, the changes that occurred in Europe following its adoption, and, finally, its effects on Romania.

The study includes an analysis of the case law of the Court of Justice of the European Union, aimed at depicting the intricate interpretative framework of each provision of the Directive. In light of this analysis, we ultimately question whether the Directive's transposition into Romanian law is consistent and whether some recent legislative acts might be diverting national legislation from the priorities set by the European social partners nearly 20 years ago.

Keywords: employment contract; part-time work; European labour law; European case law; part-time employment.

1. Punctul de plecare

Ideea necesității adoptării unui instrument dedicat muncii cu fracțiune de normă a precedat cu mult adoptarea Directivei 97/81/CE privind acordul-cadru cu privire la munca pe fracțiune de normă¹; discuții la nivel european privind adoptarea unor norme referitoare la acest aranjament contractual se purtau încă din anii '80. Comisia Europeană făcuse deja o serie de încercări de a

* Cercetător științific gr. I, Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române, e-mail: raluca.dimitriu@drept.ase.ro.

¹ Directiva 97/81/CE a Consiliului din 15 decembrie 1997 privind acordul-cadru cu privire la munca pe fracțiune de normă, încheiat de UCIPE, CEIP și CES, JO L 14, 20.1.1998, pp. 9-14.

iniția instrumente de reglementare a muncii part-time (printre alte unele propuneri de directive referitoare la munca atipică²). În cadrul Consiliului European de la Essen se anticipase încă din 1994 un astfel de instrument european, având ca punct de plecare obiectivul luptei împotriva șomajului și al egalității de șanse pentru bărbați și femei, considerate „sarcini esențiale ale Uniunii Europene și ale statelor sale membre”. Cu acel prilej a fost încurajată o organizare mai flexibilă a muncii într-un mod care să îndeplinească atât dorințele angajaților, cât și cerințele de concurență.

Ca urmare, Consiliul le-a solicitat partenerilor sociali să utilizeze oportunitățile de a încheia acorduri, „întrucât aceștia, de regulă, sunt mai apropiați de realitatea și de problemele sociale”. Nu ar fi fost prima dată când partenerii sociali europeni au reușit să se pună de acord în scopul adoptării unui astfel de instrument. O făcuseră și în 1996, prin încheierea unui acord-cadru privind concediul parental, ce avea să îmbrace la rândul său haina unei directive. Și, într-adevăr, demonstrând „dorința lor de a stabili un cadru general pentru eliminarea discriminării împotriva lucrătorilor part-time și de a contribui la dezvoltarea potențialului muncii cu timp parțial pe o bază acceptabilă atât pentru angajatori, cât și pentru angajați”³, partenerii sociali au încheiat Acordul-cadru cu privire la munca pe fracțiune de normă la 6 iunie 1997. Imediat după aceea, aceștia au înaintat solicitarea lor comună de implementare prin directivă.

Așadar, Acordul-cadru cu privire la munca pe fracțiune de normă face parte din „prima generație” a unor astfel de instrumente, și anume cele care au dobândit forma juridică a unei directive. Consecința imediată a fost că prevederile sale aveau să devină automat obligatorii pentru statele membre, independent de sistemul național de relații industriale sau de sistemele naționale de reprezentativitate a partenerilor sociali. Dimpotrivă, ulterior, partenerii sociali au optat și pentru o altă modalitate de concretizare a dialogului social european, prin încheierea unor acorduri autonome, în cadrul cărora și-au asumat ei înșiși responsabilitatea de a-l implementa la nivel național, sectorial și de întreprindere⁴. Spre deosebire de acordurile autonome, în cazul cărora părțile semnatare au obligația de a influența membrii lor, acordurile-cadru integrate într-o directivă europeană atrag responsabilitatea principală pentru implementare statelor membre. Directivele sunt obligatorii în ceea ce privește rezultatul care trebuie atins, lăsând statelor membre doar libertatea de a alege forma și metodele de implementare.

Directiva 97/81/CE constituie așadar concretizarea unor mai vechi preocupări manifestate la nivel european pentru reglementarea acestui contract atipic, „delegate” către partenerii sociali. În cele ce urmează vom vedea de ce s-a simțit o astfel de nevoie, ce anume au urmărit partenerii sociali prin adoptarea Acordului-cadru, ce s-a schimbat în Europa, după adoptarea acestuia și, mai ales, care sunt efectele acestuia în ceea ce privește România. Ne vom întreba, tot astfel, dacă transpunerea directivei în dreptul românesc este conformă și dacă nu cumva unele acte normative de dată recentă îndepartează legislația națională de prioritățile partenerilor sociali europeni de acum aproape 20 de ani.

² Inge Bleijenbergh, Jueanne de Bruijn, Jet Bussemaker, *European social citizenship and gender: The part-time work directive*, „European Journal of Industrial Relations” Vol. 10, nr. 3/2004, p. 313.

³ Directiva 97/81, considerentul 11.

⁴ Astfel de acorduri autonome intersectoriale includ șase astfel de instrumente, cel mai recent fiind Acordul cadru european privind hărțuirea și violența la locul de muncă (Comunicarea Comisiei către Consiliu și Parlamentul european prin care se transmite acordul cadru european privind hărțuirea și violența la locul de muncă, COM/2007/0686 final).

2. Lucrători incluși în sfera de aplicare a directivei

2.1. Libertatea statelor membre de a defini sfera lucrătorilor vizați. Limite

Acordul-cadru cu privire la munca pe fracțiune de normă nu definește relația de muncă; el face trimitere pentru aceasta la legislația națională. Formularea duală (contract de muncă/raport de muncă), proprie celor mai multe directive de politică socială, este menită să acopere varietatea de opțiuni îmbrățișată, din acest punct de vedere, de către legiuitorii naționali. De altfel, în considerentul 16 al Directivei se afirmă că Acordul – cadru conferă statelor membre libertatea de a defini termenii în conformitate cu legislația și practicile naționale.

Există însă limite ale acestei libertăți: condiția este să fie respectat efectul util al acestei directive și principiile generale ale dreptului Uniunii. Statele membre nu pot să aplice o reglementare care ar putea pune în pericol realizarea obiectivelor urmărite printr-o directivă și, prin urmare, să o lipsească pe aceasta de efectul său util⁵. Astfel, în jurisprudența sa constantă⁶, Curtea de Justiție a afirmat că trebuie considerată lucrător o persoană care, pentru o anumită perioadă de timp, prestează servicii pentru și sub direcția altei persoane, în schimbul cărora primește o remunerație, în măsura în care activitățile desfășurate sunt efective și reale, excluzând activitățile de o asemenea amploare redusă încât să fie considerate marginale și auxiliare⁷.

Criterii utile în identificarea categoriei lucrătorilor sunt și modalitatea de numire și revocare, organizarea activității, existența unui program de lucru prestabilit, dreptul la indemnizația de boală, la alocații de maternitate și de paternitate, precum și la alte prestații similare⁸. Iar legislația națională de transpunere nu poate exclude în mod discreționar, cu încălcarea efectului util al directivei, anumite categorii de lucrători.

În cauza C-393/10 O'Brien, Curtea de Justiție a statuat în mod concret asupra limitelor acestei libertăți de definire a conceptului de lucrător, și, deci, de excludere a unor categorii profesionale din sfera Acordului-cadru. Este considerată arbitrară excluderea unor categorii de persoane care prestează muncă, fără ca natura raportului lor să fie substanțial diferită de cea a angajaților considerați potrivit dreptului național, ca fiind lucrători. Iar pentru a evalua măsura în care persoanele excluse se află într-un raport juridic este „substanțial diferit” de cel de muncă, poate fi luată în considerare distincția dintre această categorie și cea a profesiilor independente. „Simplul fapt că judecătorii sunt calificați drept titulari ai unei funcții judiciare nu este suficient, în sine, pentru a-i exclude de la posibilitatea de a beneficia de drepturile prevăzute de acest acord-cadru”. O excludere de la posibilitatea de a beneficia de această protecție nu poate fi admisă decât dacă raportul juridic în baza căruia își desfășoară activitatea ar fi prin natura sa, substanțial diferit de cel dintre angajatori și angajații care intră, potrivit dreptului național, în categoria lucrătorilor.

Prin excepție, Clauza 2 permite statelor membre să excludă de la aplicare lucrătorii care nu prestează activitatea în regim de constanță și continuitate. Munca ocazională poate face referire fie la caracterul neregulat al activității, fie la lipsa de durabilitate a acesteia⁹. Dar excluderea trebuie să fi fost expresă în sistemul național de drept, normele trebuind să fie revizuite periodic din perspectiva motivelor obiective care au condus inițial la excludere. Mai mult, în literatura

⁵ *Idem*, pct. 35.

⁶ Începând cu Cauza 66/85 Lawrie-Blum.

⁷ Cauza C-357/89 *Raulin*.

⁸ Cauza C-393/10 O'Brien, ECLI:EU:C:2012:110, pct. 45-46.

⁹ Jean-Philippe Lhernould, *Directive 97/81/EC concerning the Framework Agreement on part-time work*, în „International and European Labour Law” (coordonatori: Edoardo Ales, Mark Bell, Olaf Deinert & Sophie Robin-Olivier) Ed. Nomos, 2018, p. 875.

juridică s-a propus o reconsiderare a excluderii lucrătorilor ocazionali 'pentru a evita încurajarea practicilor evazive, precum fragmentarea artificială a duratei relației de muncă sau a timpului de lucru, cu scopul de a eluda aplicarea protecției muncii'¹⁰.

Dar alte categorii de lucrători nu pot fi excluși. Prin analogie cu Directiva privind munca pe durată determinată, Curtea de Justiție menține inflexibile granițele acestei posibilități de excludere, percepută ca fiind excepțională, statuând că nu pot fi excluși de la aplicarea Acordului-cadru cu privire la munca pe fracțiune de normă lucrătorii din sectorul public¹¹ sau care nu au o vechime minimă pe locul de muncă respectiv¹².

În mod notabil, Acordul-cadru nu stabilește o limită minimă a numărului de ore stabilite prin contract, pentru ca un lucrător să beneficieze de prevederile ei.

Observăm că posibilitatea de excludere este mai restrânsă în Acordul-cadru decât cea prevăzută la Art. 3 din Convenția Organizației Internaționale a Muncii privind munca pe fracțiune de normă, 1994 (No. 175), potrivit căruia „un membru poate, după consultarea organizațiilor reprezentative ale angajatorilor și lucrătorilor interesați, să excludă în întregime sau parțial de la sfera sa anumite categorii de lucrători sau de întreprinderi când aplicarea sa ar ridica probleme de o natură substanțială”.

2.2. Cine sunt lucrătorii cu fracțiune de normă?

Acordul-cadru definește lucrătorul cu fracțiune de normă prin raportare la cel cu normă întreagă: „lucrător pe fracțiune de normă” reprezintă un salariat al cărui program normal de lucru, calculat pe o bază săptămânală sau ca medie pe o perioadă de încadrare în muncă de până la un an, este mai mic decât programul normal de lucru al unui lucrător cu normă întreagă comparabil (Clauza 3).

Definiția nu prevede un număr maxim de ore prestate, care să ducă la calificarea unui lucrător ca fiind part-time. Aceasta va depinde de reglementarea națională și de modul în care legiuitorul național a înțeles să transpună, sub acest aspect, Directiva privind timpul de muncă 2003/88. În scopuri statistice comparative, totuși, munca part-time este de obicei considerată ca fiind cea desfășurată sub 35 de ore sau 30 de ore pe săptămână. Această limită este utilizată în statisticile OIM, în statisticile OECD sau în cele ale US Bureau of Labor Statistics.

Definiția face referire la programul normal de lucru, adică la orele stabilite contractual, nu la cele prestate efectiv și care, temporar, ar putea fi mai puține decât ale altui coleg, cum ar fi ipoteza concediului parțial pentru creșterea copilului. Deși acesta din urmă nu efectuează același număr de ore de lucru precum un lucrător care este în activitate cu normă întreagă, totuși aceasta „nu înseamnă că cei doi lucrători se află în situații diferite în ceea ce privește contractul de muncă inițial încheiat cu angajatorul lor”¹³. Curtea de Justiție a Uniunii Europene a statuat în cauza *Meerts* că indemnizația care trebuie plătită unui asemenea lucrător nu poate fi determinată pe baza remunerației reduse pe care o primește în momentul concedierii, ci el va beneficia integral de drepturile de care ar fi beneficiat dacă ar fi continuat să lucreze toate orele stabilite contractual. În aceeași linie de gândire, pentru un astfel de lucrător angajat cu normă întreagă, dar care temporar prestează mai puține ore, fiind în concediu parțial pentru creșterea copilului,

¹⁰ Valerio De Stefano, *Casual work beyond casual work in the EU*, European Labour Law Journal Vol. 7, nr. 3/2016, p. 440.

¹¹ Cauzele C-393/10 O'Brien, *op. cit.* și C-444/09 Gavieiro, ECLI:EU:C:2010:819.

¹² Cauza C-486/08 *Zentralbetriebsrat der LKH Tirols*, ECLI:EU:C:2010:215.

¹³ Cauza C-116/08 *Meerts*, ECLI:EU:C:2009:645, pct. 51.

indemnizația de concediere și alocația de concediu de reorientare profesională nu ar putea fi determinate pe baza remunerației reduse pe care o primea lucrătorul când a intervenit concedierea¹⁴.

Definiția cuprinde și lucrătorii din sectorul public. Mai mult, atâta timp cât orele normale de muncă sunt mai puține decât orele normale de muncă ale unui lucrător comparabil cu normă întreagă, intră în categoria lucrătorilor cu fracțiune de normă și anumiți lucrători cu contracte flexibile. Astfel, sunt considerați lucrători cu fracțiune de normă și acei lucrători angajați pe principiul „muncă la cerere”, al căror timp de lucru nu este pre-stabilit, ci fluctuează în funcție de necesitățile de producție¹⁵, cei care își pot organiza activitatea într-un mod mai flexibil decât membrii altor profesii¹⁶ sau cei care au „aranjamente verticale ciclice de muncă part-time”¹⁷.

2.3. Lucrătorii comparabili – cu normă întreagă

Conceputul de lucrător comparabil este frecvent utilizat de către legiuitorul european, mai ales în legislația de protecție împotriva discriminării sau de asigurare a egalității de șanse. El este prezent și în Directiva privind munca pe durată determinată (Clauza 3.2), sau în Directiva 2008/104/CE privind munca prin agent de muncă temporară – lucrătorii recrutați direct de către întreprinderea utilizatoare (Art. 5(1)).

Uneori, un astfel de lucrător comparabil cu normă întreagă nu este ușor de identificat¹⁸. Dar jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene poate fi de folos; ea a identificat în timp următoarele criterii:

- lucrează în aceeași unitate. Această limitare enunțată în Acordul-cadru poate fi depășită atunci când o cerere este fundamentată pe motive mai ample de discriminare pe criterii de gen;
- are același tip de contract sau relație de muncă. Nu are același tip de contract de muncă un angajat cu normă întreagă care lucrează un număr fix de ore pe săptămână, fără posibilitatea de a refuza acea muncă, cu un salariat part-time care lucrează la cerere¹⁹. Așadar, nu există comparabilitate dacă relațiile juridice diferă sub aspectul obiectului sau al bazei în care au fost încheiate²⁰;
- este angajat în aceeași activitate sau într-o activitate similară. Se observă că accentul este pus pe activitate, nu pe persoană, fiind astfel lipsit de relevanță dacă anumite categorii de lucrători au un statut personal diferit, atâta timp cât activitatea însăși este similară²¹;
- ca și alte posibile aspecte, care pot include vechimea și calificarea/abilitățile.

Lucrătorul comparabil este un lucrător cu normă întreagă, iar nu un lucrător cu fracțiune de normă care lucrează într-un sistem diferit. Cu toate acestea, comparația se va putea face utilizând finalmente ca reper lucrătorul cu normă întreagă, după cum a dovedit Curtea de Justiție în Cauza C-393/10 *O'Brien*. Aceasta nu a procedat la compararea judecătorilor indemnizați pe fiecare zi lucrată (care erau lipsiți de dreptul de a se afilia sistemului de pensii al profesiei judiciare) cu cei

¹⁴ Cauza C-486/18 *Praxair*, ECLI:EU:C:2019:379.

¹⁵ Cauza C-313/02 *Wippel*, ECLI:EU:C:2004:607, precum și cauza C-444/09 *Gavieiro*, ECLI:EU:C:2010:819.

¹⁶ Cauza C-393/10 *O'Brien*, *op. cit.*

¹⁷ Cauza C-395/08 *Bruno*, ECLI:EU:C:2010:329.

¹⁸ Pentru o critică a nivelului de detaliu cu privire la cine poate sau nu poate constitui un lucrător comparabil cu normă întreagă, vezi Mark Bell, *Achieving the Objectives of the Part-Time Work Directive? Revisiting the Part-Time Workers Regulations*, *Industrial Law Journal* Vol. 40, nr. 3/2011 p. 255.

¹⁹ Cauza C-313/02 *Wippel*, *op. cit.*

²⁰ Jean-Philippe Lhernould, *op. cit.*, p. 876.

²¹ Cauza C-393/10 *O'Brien*, *op. cit.*